

VOORWOORD VAN DE VERTALER

Voor u ligt het tweede deel van een vierdelige vertaling van het boek *Samenvatting van de Weg van de Strevers* (*Mukhtaṣar minhāj al-qāṣidīn*) van de Ḥanbalitische geleerde Ibn Qudāma al-Maqdisī (d. 689/1290). Dit is een kernachtige weergave van de belangrijkste thema's uit het klassieke werk *De Herleving van de Wetenschappen van de Religie* (*Iḥyā' 'ulūm al-dīn*) van Abū Ḥāmid al-Ghazālī (d. 505/1111). De achtergrond van deze werken en de auteurs heb ik uitgebreid besproken in de inleiding van Deel I.

Opgedeeld in vier thematische delen bespreekt dit werk vrijwel ieder aspect van het dagelijks praktische leven van een moslim, met een bijzondere nadruk op de innerlijke aspecten van die praxis. Dit tweede deel gaat geheel in op de sociale relaties tussen mensen onderling. Ibn Qudāma bespreekt de goede manieren van het delen van de maaltijd, het onderhouden van de huwelijksbanden en vriendschapsbanden, de voor- en nadelen van jezelf afzonderen van andere mensen, arbeid en handel, reizen, en elkaar corrigeren op elkaars verkeerde gedrag. Zijn doel hierbij is steeds het onderwijzen van welgema-nierdheid (*adab*) en kennismaking met het innerlijke leven dat bij deze handelingen hoort.

In de inleiding van het eerste deel stelde ik twee specifieke doelgroepen voor ogen te hebben. De eerste doelgroep was mensen met academische interesse in de geschiedenis van het islamitisch denken voor wie dit werk een bron kan vormen voor hoe in islamitische geleerde kringen gesproken werd over uiteenlopende onderwerpen. De tweede was mensen die om religieuze redenen interesse hebben in dit werk. Voor de tweede groep merkte ik bovendien op dat het mijn verwachting was dat de thematiek van het innerlijke, spirituele leven beleefd binnen de grenzen van Koran en Soenna verbindend zou kunnen werken voor verschillende islamitische stromingen in ons tijdsgewricht die over veel onderwerpen zo radicaal andere inzichten hebben.

Ook dit tweede deel is duidelijk relevant voor mensen die als religiehistoricus geïnteresseerd zijn in belevingen van de islam in de twaalfde eeuw CE. Het biedt nuttige informatie over de eet- en drink-etiquette van die tijd, over de gewenste verhouding tussen de wereldse machthebbers en islamitische geleerden, en hoe er gedacht werd over wie in de samenleving het recht had anderen te corrigeren op immoreel gedrag: was dit een recht van het individu of iets dat aan de officiële autoriteiten overgelaten moest worden? Ook kan men leren over de gevoelige discussies over de kwestie van spirituele luistersessies (*samāʿ*), of de normatieve verhoudingen tussen man en vrouw binnen het huwelijk in de tijd van de auteur.

De wijze waarop dit werk voor de tweede groep van religieuze lezers relevant is, verdient voor dit tweede deel echter nadere nuancering. Het eerste deel richtte zich vooral op de innerlijke dimensie van daden van aanbidding, waar-

in gestalte gegeven wordt aan de individuele relatie tussen mens en God. Het nog uit te brengen derde en vierde deel richten zich ook op een meer individueel ingestoken spirituele zelfontwikkeling, een uitgebreide bespreking van de ziektes van het hart en van nastrevenswaardige karaktereigenschappen. De thema's die aan bod komen in dit tweede deel, sociale relaties zoals besproken in de context van de twaalfde eeuw, vertegenwoordigen echter niet alleen bepaalde diepere spirituele waarden, maar zijn ook concreet uitgedrukt in omgangsregels en normen.

Dit zijn vaak nu net de punten waarover verschillende islamitische denkrichtingen in ons tijdsgewricht radicaal andere inzichten hebben, waarin juist maar moeilijk verzoening te vinden is of een gedeeld verhaal. Het hoofdstuk over het huwelijk bijvoorbeeld gaat uit van een fundamentele ongelijkheid en hiërarchische verhouding tussen man en vrouw die in de tijd van de auteur zo goed als onbetwist was. Dit type literatuur werd doorgaans dan ook door mannen voor mannen geschreven, en vrouwen hadden maar beperkte ruimte om aan dit theoretische discours deel te nemen. Tegenwoordig is die ruimte er veel meer, en worden dergelijke rolverdelingen op hoog intellectueel niveau tegengesproken door vrouwen die dat op islamitische gronden onacceptabel vinden. Uit verschillende fragmenten blijkt bijvoorbeeld ook dat slavernij een geaccepteerd onderdeel van de samenleving van toen was, iets wat nu vrijwel eensgezind afgekeurd wordt in het islamitisch denken.

Zo ontwikkelt de discursieve traditie van de islam zich constant, ook in de Nederlandstalige context. Teksten uit de traditie spelen daarin vrijwel altijd een rol, maar de

receptie daarvan blijkt niet in steen gebeiteld. Wat deze teksten verder nog te betekenen hebben voor onze eigen tijd en hoe, welke normen en waarden nog navolgenswaardig zijn en welke ter discussie gesteld dienen te worden, maar ook welke misschien juist beter zijn dan wat tegenwoordig algemeen geaccepteerd is -niet alles is nu per definitie beter-, is een gesprek dat moslims onderling met elkaar aan zullen moeten gaan. Dat is geen eenvoudig gesprek, waarin onderlinge schuringen en harde botsingen onvermijdelijk zijn.

Mijns inziens helpt het in dat gesprek om tot zoveel mogelijk historisch materiaal toegang te hebben: ook om te bespreken wat men niet meer aanvaardbaar acht is historische kennis van en verbinding met oudere tradities nodig. Ik heb met dit tweede deel dan ook iets uit de twaalfde eeuw willen ontsluiten voor een breder publiek, inzichtelijk willen maken hoe literatuur over religieus-sociale omgangsvormen uit die tijd eruitzag, wat hopelijk kan helpen in dat continue gesprek over hoe de islam vandaag de dag beleefd zou moeten worden.

Ik doe graag een beroep op ieders eigen verantwoordelijkheid om de boodschappen van dit werk op een goede manier gestalte te geven in onze hedendaagse context. Daarbij denk ik specifiek aan imams, religieuze leraren en geestelijk verzorgers die extra de verantwoordelijkheid hebben deze soms schurende teksten van uitleg te voorzien en het hermeneutische gat tussen ons en de auteur uit zo een andere tijd goed te dichten.

Voor dat proces van samen onderhandelen wat deze eeuwenoude teksten ons vandaag de dag in religieuze

context nog te zeggen hebben, welke richting de discursieve traditie van de islam zich in moet ontwikkelen, geef ik graag de volgende woorden over ethische hermeneutiek in overweging:

“Een ethiek van lezen tracht niet alleen de tekst af te schermen van bedrieglijke leesactiviteiten door ze bloot te leggen, het dient verantwoordelijke lezers ook te beschermen tegen mogelijk repressieve aanvallen van de teksten zelf. Het ontmaskeren van beide types vervormingen, te weten de vervormingen van de tekst door de lezer en de vervormingen van de lezer door de tekst, dienen de zorg te zijn van de gehele gemeenschap van lezers waarin een individuele lezer deelneemt.”¹

---

1 Vertaald uit Werner G. Jeanrond, *Theological Hermeneutics: Development and Significance* (London: MacMillan, 1991), 117.